

Шпенник Т.К.

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСУ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ

У статті дано визначення поняттям «зелена садиба», «родзинка» зеленої садиби, визначено фактори, що впливають на розвиток підприємств сільського (зеленого) туризму. Проаналізовано різновиди дозвілля, які може запропонувати зелена садиба.

Ключові слова: сільський (зелений) туризм, зелена садиба, «родзинка» зеленої садиби, основні елементи «родзинки» зеленої садиби.

ВСТУП

Кінець ХХ початок ХХІ століть характеризуються зростанням попиту на туристичні послуги серед людей середнього статку, що призводить до диференціації та урізноманітнення туристичного продукту розрахованого на туристів з різними прибутками, інтересами, цілями та вимогами до сервісу.

Сільський (зелений) туризм – відносно новий вид відпочинку в Україні та світі, передбачає відпочинок у сільській місцевості, дозволяє туристу пізнати природу, культуру, історію краю, займатися активними видами відпочинку. Невід’ємним атрибутом відпочинку на природі у сільській місцевості є організація дозвілля на базі певного виду помешкання (садиби). Більшість публікацій по даній темі присвячені вимогам матеріально-технічного забезпечення сільського маству (будинку), однак на думку автора унікальність, неповторність та своєрідність відпочинку на селі залежить від вміння господарів сільських помешкань використовувати самобутню культуру, традиції регіону у поєднанні з власними баченнями, вміннями та уподобаннями.

Методологічною основою дослідження виступили методи систематизації, узагальнення, порівняльного якісного аналізу та конкретизації.

Дослідженнями системи функціонування сільського (зеленого) туризму займалися ряд вчених, серед них В.І. Азар, М.Б. Біржаков, В.П. Васильєв, А.М. Виноградська, М.І. Волошин, В.Г. Гуляєв, В.О. Квартальнов, В.К. Федорченко та ін. В працях Рутинського М.Й., Зінько Ю.В. розглядаються основні поняття та концепції сільського зеленого туризму, Прокопишак К.В. наголошує на необхідності розвитку соціальної інфраструктури з метою економічного відродження сільських місцевостей Карпатського регіону.

Популяризація сільського (зеленого) туризму вимагає систематизації, узагальнення теоретичних доробок та практичного досвіду даного напрямку економічної діяльності. В даній роботі автор, виходячи з власних спостережень, спробує систематизувати і дати визначення поняттю «зелена садиба», його основним характеристикам та відмінностям, запропонує до наукового вжитку термін «родзинка» зеленої садиби.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основним елементом функціонування туристичної діяльності, сільського (зеленого) туризму зокрема є приміщення де надаються послуги гостинності, проживання та харчування, серед них розрізняють: міні-готель, агро оселя, агро готель, садиба. Засновниками наукового підходу до класифікації помешкань комерційного призначення вважають В. Хунікєра та К. Крапфа, основними класифікаційними ознаками за ними були визначені: тривалість та мета перебування відвідувачів; місце розташування закладу; кількість обслуговуваних туристів; клас готелю; місткість готелю; режим експлуатації (сезон, рік); форма власності. Одним з вітчизняних авторів методології присвоєння готелям, підприємствам громадського харчування та лікувальним установам категорій та розрядів вважають В.І. Азара. Класифікацію готельного фонду України вперше було здійснено відповідно до Постанови Ради Міністрів СРСР від 14.02.1952 р., за нею готельні підприємства поділялися на 4 розряди в залежності від технічного оснащення та зручностей [1, с. 71].

Відповідно до «Правил користування готелями та аналогічними засобами розміщення і пропозиції готельних послуг, затверджених наказом Державної туристичної адміністрації України від 16.03.2004р. №19» до готелів та аналогічних засобів розміщення належать майнові комплекси, що складаються з 7 і більше номерів, підпорядковані одному керівництву і згруповані у категорії згідно переліку пропонованих послуг та мають необхідне обладнання [2].

Більшість сільських помешкань, що використовуються практику надання послуг гостинності мають відносно невеликий розмір, не більше 7 гостьових кімнат. Спільною сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні запроваджено добровільна система екологічного маркування агро садиб “Зелена садиба” [3].

Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р., трактує поняття «особисте селянське господарство» - як господарську діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму [4].

Агрооселя – це житлове приміщення, яке знаходиться в сільській місцевості, містить не більше п’яти кімнат, пристосованих для проживання туристів і належить на правах приватної власності господарю, який займається сільськогосподарською діяльністю або зайнятий у сфері обслуговування чи соціальної сфері села. [5, с. 24].

Термін “садиба” застосовують до більшості типів індивідуального житла які розташовані на окремій ділянці землі, та мають допоміжні (господарські) споруди. Гостинна садиба – це житловий будинок сільського господаря, в якому розміщуються на відпочинку туристи [6, с. 5].

Агродотель (агропансіонат) – засіб розміщення готельного типу розташований у сільській місцевості, призначений для надання туристам послуг відпочинку та оздоровлення, з забезпеченням умов для сільськогосподарської діяльності під час відпочинку. Розрахований для гостей які подорожують сім’ями і очікують умов проживання близьких для сільської місцевості; це житлова будівля (група будівель) готельного типу, спеціально призначених для організації надання населенню рекреаційних послуг у сільській місцевості [1, с. 85].

Сільське помешкання призначене для відпочинку та дозвілля, на думку автора, є унікальним об’єктом туристичної галузі, привабливістю конкурентоспроможність якого визначається комплексом факторів, серед яких важливе місце займають: місце розташування, транспортна доступність, комфортабельність, якість, різноманітність послуг, тощо. О.І. Колодубська запропонувала класифікацію садиб залежно від типу архітектурно-планувального вирішення, виду господарського (трудова) діяльності господарів (господарський, господарсько-підприємницький, господарсько-виробничий, виробничо-підприємницький, репрезентативний), за призначенням (постійного, тимчасового) проживання; за нею садиба – ділянка землі з розташованими на ній житловим будинком, господарськими будівлями, садом, городом, двором та ін. [7].

Оскільки, більшість підприємств сільського (зеленого) туризму, в Закарпатській області зокрема, дедалі більше позиціонують свої послуги на базі так званих зелених садиб, питання необхідності визначення поняття «зелена (сільська) садиба» її основних характеристик та відмінностей від інших закладів розміщення набуває актуального значення.

Зелена садиба здебільшого представляє собою комфортний будинок, одно-, дво-, або трьох поверховий, який розміщується в сільських населених пунктах, приміських зонах і територіях зазвичай з достатньо великим двором, який виконує функції паркінгу, позаду двору часто розміщуються дерев’яні лавочки, альпійські гірки, басейн, мисливські будиночки, різноманітні штучні водойми у вигляді рибників, ставків з декоративним мостиками, басейну, дитячими площадками тощо. Господарі можуть проживати в окремому приміщенні або відокремлених кімнатах, займатися фермерством, сільським господарством, або тримати звичайне для сільських місцевостей господарство, мінімальну кількість худоби та невеликий город. До послуг гостям зазвичай є кухня, за бажанням відвідувачі можуть готувати їжу для себе самостійно, або готуванням займається господар, найнятий персонал.

Приміщення для проживання туристів зазвичай сучасно оснащені, містять окремі ванні кімнати, обладнані нарівні з готелями гігієнічними миючими засобами, електроприборами, супутниковим телебаченням, Інтернет, Wi-Fi. Окрім того зазвичай садиба оснащується багатьма додатковими спорудами, приміщеннями залами, основне призначення яких – створення комфортних умов для проживання туристів та проведення їхнього дозвілля. Це можуть бути тренажерні зали, сауна, різноманітні альтанки, альпійські гірки, басейн, мисливські будиночки, кемпінги, лавки для відпочинку, фонтан, мангал, паркінг, дитячі ігрові майданчики та багато іншого. Інфраструктура садиби, її архітектурно-будівельне рішення має велике значення, адже окрім комфортних умов для проживання та технічного оснащення, інтер’єр садиби є свого роду родзинкою її упізнавальним знаком.

За основу інтер’єру зеленої садиби в Закарпатській області часто виступає національний народно-історичний стиль, широко використовуються в побуті предмети народного вжитку, старовинні речі, виконані вручну виробі народної майстерності. Особливо яскраво виражається індивідуальний стиль садиби в зонах для відпочинку гостей всередині та зовні. Часто окрім проживання зелена садиба пропонує своїм гостям ряд додаткових послуг - екскурсійних, трансферу, відпочинок у лазні або сауні. Сауна, баня зеленої садиби має свій особливий колорит, оскільки часто представляє собою окремий міні-комплекс, дерев’яний, мисливський будиночок для відпочинку, що містить басейн, експозиційні куточки, кімнати для відпочинку, приготування їжі тощо. Враховуючи вищенаведене, автор пропонує визначення поняттям зелена садиба, родзинка зеленої садиби:

Зелена садиба – колоритний будинок розташований у мальовничій сільській або приміській зоні, з сільським або фермерським господарством або без нього, частина якого відведена для проживання, харчування, проведення дозвілля та відпочинку невеликої групи туристів.

Родзинка зеленої садиби – унікальний комплекс, поєднання факторів, що включають територіальне розміщення, архітектурне вирішення, набір гостинних послуг, предметів побуту та інтер’єру, що створюють неповторний колорит для проживання, харчування, проведення дозвілля та відпочинку невеликої групи туристів. Родзинка зеленої садиби є свого роду поняттям, що визначає її унікальність, самобутність та своєрідність, як підприємства індустрії гостинності, допомагає створити власний, не схожий на інші туристичний продукт та відрізнитися серед інших подібних закладів.

Основні фактори, що впливають на створення власного іміджу, «родзинки» зеленої садиби можна класифікувати наступним чином:

1) Географічно-територіальне розміщення садиби визначає загальні фактори розвитку та функціонування закладу. Важливе значення мають кліматичні умови регіону, рельєф території, розміщення у сільській, приміській зоні, віддаленість від основних автомагістралей, стан доріг, доступність садиби до туриста. Закарпатська область має внутрішні географічно-територіальні особливості як кліматичні так і географічні в залежності від району та розміщення населеного пункту. Наприклад села, селища розміщені поближе до гір, знаходяться за 20-30 км центральних трас, можуть позичуватися прохолодою у спекотний період року, наявність більшого снігового покриву взимку, більш мальовничими краєвидами, пейзажами, близькістю до етнічної культури, традицій тощо.

2) Зовнішнє та внутрішнє оформлення садиби - головною особливістю зеленої садиби є її відносно невеликий розмір порівняно з готелями та готельно-ресторанними комплексами, з іншого боку ця особливість може бути і перевагою. Основною та першою ідеєю створення зеленої садиби є її ідея, задум. Свій неповторний стиль створюють архітектурне вирішення, традиції будівництва, екстер’єр садиби, зелені насадження, стиль внутрішнього оформлення помешкання, домашні тварини-улюбленці. При внутрішньому та зовнішньому оформленні можуть використовуватися дерево, камінь, цегла, старовинні уживані будівельні матеріали, елементи декору - здебільшого натуральні та імітації натуральних матеріалів в різних поєднаннях. Куточки для відпочинку зовні та всередині, освітлення у темний період доби, функціональне використання в інтер’єрі предметів старовини та побуту вносять колорит, візуально збагачують і роблять садибу цікавою для туриста. Окремий акцент може створювати відтворення у оформленні закладу місцевої легенди, окремих народних традицій, цікавих історичних подій, хобі та уподобань господарів.

3) Унікальність послуг - кожна зелена садиба має свій характер та неповторність, використання натуральних продуктів власного виробництва, дарів природи (ягід, грибів, трав) при наданні послуг харчування туристам; дотримання історичних, релігійних, гастрономічних та господарських традицій певної місцевості дають можливість зеленій садибі створити власний унікальний туристичний продукт.

Власник зеленої садиби за своїм уподобанням перетворює власний дім на гостинну зелену садибу, яка повинна стати максимально цікавою, корисною, зручною та комфортабельною для туристів різної вікової категорії, соціально-матеріального стану та уподобань. Відносно невеликий розмір зеленої садиби створює можливість для динамічного та гнучкого розвитку, видозміни, покращення, урізноманітнення умов, послуг та сервісу.

Родзинка зеленої садиби є свого роду її надбанням, результатом клопіткої праці, набутого досвіду та втілених ідей її господарів протягом тривалого часу. Дуже часто у зеленій садибі можна побачити здійснені мрії власника та його гостей, прочитати настрої, традиції господарювання, відчути вплив легенд та історичних подій даної території.

Таблиця 1 Фактори, що створюють унікальність «родзинки» зеленої садиби

Загальні фактори, характеристики садиби	Різновиди сільського (зеленого) туризму їх взаємозв'язок	«Родзинка» садиби			
		Специфічні (індивідуальні)	Елементи сільського господарства садиби	Інтер'єр, зовнішній вигляд садиби/ деталі інтер'єру	Допоміжні Види діяльності
1. Регіональні 2. Клімат 3. Імідж місцевості 4. Транспортне сполучення 5. Місцерозташування садиби (сільська, міська місцевість) 6. Історично-культурна спадщина регіону 6. Історично-культурна спадщина регіону 7. Наявність фестивалів, культурно масових розважальних заходів 8. Пригодницькі заходи - риболовля - мисливство, полювання; - ліжний спорт; - рафтинг;	1. Природний 2. Екологічний 3. Етнічний 4. Гастрономічний 5. Пригодницький 6. Хоббі-туризм - вишивання; - в'язання спицями, крючком; - миловаріння; - ткацтво; - лозоплетіння; - різьба по дереву; - фотополування; - вирощування квітів, садових та кімнатних; 7. Мисливський туризм, стрільба з лука, арбалету 8. Рибальство 9. Фольклоризм 10. Винний туризм	1. Інфраструктура садиби - окремий двір для гостей; - кухня, вітальня для гостей; - літня тераса, альтанки - паркінг; - сауна, баня; - басейн; - літній будинок; - дитячий майданчик; - тренажерний зал; - спортивний майданчик - бильярдний стіл 2. Тематичні - бібліотека; - екскурсії; - лісові прогулянки; - шопінг; 3. Історично-культурні - міні-музей старовинних речей; - мисливський будинок, колекція мисливського/рибальського спорядження; - лавка сувенірів, виробів ручної роботи; - збирання трав, приготування трав'яних настоїв; 4. Національний (фірмовий) одяг персоналу садиб	1. Домашні тварини, помешкання для їх утримання - кішки; - собаки; - попугаї; - еноти; - черепахи; - декоративні кролики; 2. Домашні тварини с/г призначення - кури, качки; - кролі; - свині; - корови; - кози; - коні; - страуси; 3. Город, наявність власних (натуральних) овочів, фруктів, в т.ч. консервованих – продуктів харчування - город (власні овочі); - сад (власні фрукти); 4. Збиральництво - ягід; - грибів; - квітів; - трав; Використання у побуті продуктів збиральництва у гастрономічних, оздоровчих цілях, та предметах інтер'єру 5. Рибник - вирощування риби – з метою задоволення гастрономічних та спортивних потреб гостей	1. Сільський 2. Сільський з сучасними елементами 3. Міського типу 4. Використання елементів ковки у побуті білизни, скатертин, рушників з натуральних волокон, вишивки; 6. Використання аромомасел, натуральних миючих засобів; 7. Використання у побуті меблів з масиву, натуральної сировини (лози), плетених виробів 8. Використання у побуті овечого хутра, плетених виробів з натуральної шерсті 9. Використання у побуті відновлених старовинних меблів та предметів взятку 10. Млин 11. Колодязь	1. Кузня 2. Дроварня 3. Столярний цех 5. Майстерня для ремонту автомобілів 6. Квітова оранжерея 7. Бджільництво, вулики, розведення бджіл, виробництво меду 8. Мольберт, куточок з приладдям для малювання

Успішне функціонування зеленої садиби залежить від комплексу факторів, що впливають на її розвиток та створення унікального туристичного продукту, власне родзинки зеленої садиби. Важливе значення при цьому мають зовнішні, природні, територіально-географічні дані, внутрішні особливості, що піддаються видозмінам в часовій динаміці. Автор пропонує в табличній формі типологізацію факторів, що впливають на рівень розвитку зеленої садиби, розробку маркетинг-плану її функціонування, вдосконалення сервісу та розробки нових послуг сільського туризму, тощо. Інформація має теоретичний і практичний характер, може бути використана для подальших наукових розробок і як практичний порадник-довідник власникам тур підприємств та всім іншим зацікавленим особам. Основними завданнями сільської (зеленої) садиби можна назвати наступні:

- створення організаційно-матеріальних благ для комфортного проживання, відпочинку туристів;
- надання додаткових послуг з проведення дозвілля, розваг, екскурсій, тематично-пізнавального відпочинку;
- розробка ідей, цінностей, стратегії розвитку садиби;
- нагромадження досвіду, комунікативний обмін інформацією, розширення сфер впливу, розвиток та вдосконалення системи бізнесу.

Послуги, що можуть надаватися сільськими (зеленими) садибами залежать від зовнішніх та внутрішніх чинників, окрім стратегії розвитку садиби, важливу роль відіграють соціальний статус, рівень доходів, вікова категорія туристів, сезон, тривалість відпочинку гостей.

Таким чином, можна зробити висновок, що послуги сільського (зеленого) туризму, в залежності від акцентів та пріоритетів власників садиб, використання ними природно-географічних та культурно-побутових особливостей регіону, що можуть задовольняти ряд потреб та очікувань туриста, таких як: відпочинку, розваги, оздоровлення, ознайомлення з культурою, побутом, гастрономією місцевості тощо.

ВИСНОВКИ

Головною рушійною силою бурхливого розвитку та популяризації сільського (зеленого) туризму є попит відпочинку на природі, що визначається збільшенням невідповідності середовища проживання сучасної людини її фізіологічним і психологічним потребам. Класифікація закладів індустрії гостинності, зокрема проживання та харчування в залежності від архітектурного вирішення, місця розташування, рівня сервісу тощо - є предметом наукових досліджень багатьох вчених галузі. Сільський (зелений) туризм має особливості розвитку в різних регіонах зумовлені природно-географічним положенням, кліматичними умовами, відмінністю інфраструктури та іншими факторами; може здійснюватися фермерами, приватними підприємцями, лісниками та іншими особами, що володіють помешканням садибного типу з всіма зручностями для прийому, проживання, харчування та організації дозвілля гостей. Невеликі розміри та територіальне розміщення зелених садиб обабіч шумних міських трас та забруднених зон створюють умови для проживання на природі, чистому повітрі, мають потужну базу для створення релаксного комфортного відпочинку, де поєднуються природні умови, мальовничі пейзажі з зручними для відпочинку комфортними умовами для проживання та відпочинку. Власник гостинної садиби має ряд переваг при плануванні та організації туристичного бізнесу, а саме: можливість більш гнучко та динамічно реагувати на зміни кон'юнктури ринку та вимоги постійно зростаючого попиту в галузі; змінювати інтер'єр, екстер'єр по мірі можливості (бажання), фактично не зупиняючи основної діяльності, нести певний зміст, інформаційне та інтелектуальне навантаження, розробляти та створювати унікальність бізнесу завдяки деталям, основній ідеї, традиціям, уподобанням, хобі тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мальська М. П., Пандяк І. Г. Готельний бізнес: теорія та практика. Підручник. 2- вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
2. Наказ Державної туристичної адміністрації України «Про затвердження Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг» №19 від 16.03.2004р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.greentour.com.ua
3. Закон України "Про особисте селянське господарство" з змінами та доповненнями від 17 листопада 2005 року N 3108-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74>
4. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: монографія / [Т.І. Ткаченко, С.В. Мельниченко, М.Г. Бойко та ін.] за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ, нац. торг.екон. ун-т, 2010. – 596с.
6. Биржаков М.Б., Нестеренко С.А. Система американского высшего и последишомного образования // Туристические фирмы. – 1996. – Вып.10. – С.170-171. Т. 6, 8.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/MTP/2008_31/pdf/3128kolo.pdf

Одержано 14.09.2012р.

Шпенник Тетяна Карлівна, здобувач, Ужгородський національний університет, тел.: +380501012855, e-mail: t_shpenik@ukr.net